

Zwakbegaafdheid of lichte verstandelijke beperking in de ggz-praktijk

Behandeling van patiënten met psychische stoornissen en zwakbegaafdheid (ZB) of lichte verstandelijke beperking (LVB)

Zo'n 15% van de mensen in Nederland scoort een IQ onder de 85. Het grootste deel van deze groep (13,6%, dat zijn 2,4 miljoen mensen) heeft een IQ tussen 70 en 85. Dat noemen we zwakbegaafd. Iets meer dan 2% van de Nederlandse bevolking heeft een lichte verstandelijke beperking. Door onvoldoende kennis over de zorg en behandeling voor deze kwetsbare doelgroep is het voor deze patiënten vaak extra lastig om passende zorg te krijgen. Wat kun je als professional doen wanneer je weet of een vermoeden hebt dat je patiënt zwakbegaafd of licht verstandelijk beperkt is?

1. Hoe herken ik ZB of LVB bij mijn patiënt?

Realiseer je dat veel van je patiënten een lager IQ hebben. Bij mensen met een verstandelijke beperking kan dat makkelijker herkenbaar zijn: iemand heeft bijvoorbeeld speciaal onderwijs gevolgd of de beperking was al vroeg na de geboorte zichtbaar. Bij mensen met zwakbegaafdheid valt het vaak veel minder op.

Vraag naar opleidingsniveau of werk

Het helpt om standaard het opleidingsniveau na te vragen bij je patiënt of uitgebreider te vragen naar de werkcarrière.

- Vraag naar het opleidingsniveau en -geschiedenis
 - hoe vond je het op school?
 - ben je blijven zitten of gewisseld van school?
 - kreeg je extra hulp?
 - heb je school afgemaakt tot aan het diploma?
- Informeer naar werk
 - waar werk je?
 - wat doe je daar precies?
 - heb je een baas?
 - heb je steun van die baas wanneer dingen niet goed lopen?

Op het moment dat er aanwijzingen zijn voor een lager IQ, kun je overwegen om deze signalen verder te verkennen met behulp van de [Screener voor Intelligentie en Licht verstandelijke beperking](#) (SCIL).

2. Hoe sluit mijn communicatie het beste aan bij de patiënt?

Als behandelaar in de ggz kan je goed afstemmen op steeds weer verschillende patiënten. Toch gebruik je vaak meer jargon dan je denkt of ben je gewend in korte tijd veel informatie te geven.

Communicatie vereenvoudigen

Bij mensen met zwakbegaafdheid of een lichte verstandelijke beperking helpt het als je met je communicatie aansluit op de patiënt:

- Breng structuur aan door te vertellen wat je gaat doen en hoe lang het duurt
- Vermijd jargon
- Vermijd lange, complexe zinnen
- Gebruik pen en papier als hulpmiddel om je verhaal te ondersteunen:
 - tekenen
 - opschrijven steekwoorden
 - noteren afspraken

Naasten betrekken

Betrek, in overleg met je patiënt, naasten. Belangrijke naastbetrokkenen (familieleden, vrienden of andere hulpverleners) hebben vaak extra informatie en kunnen helpen bij het over en weer 'vertalen'. Soms hebben ze een belangrijke rol als 'extern geheugen'.

Multidimensionele blik

Naast het uitvragen van de psychische klachten is het belangrijk om ook vragen te stellen over andere onderwerpen:

- De cognitieve en adaptieve vaardigheden van de patiënt

Vervolg: Werkkaart

- Zijn of haar ontwikkelingsgeschiedenis
- De context van de patiënt
- Eventuele somatische klachten of aandoeningen

Deze manier van breed kijken naar meer dan alleen de psychische symptomen heet *de multidimensionele blik*. ondersteunt bij het begrijpen en interpreteren van de psychische klachten van je patiënt, het opstellen van een goede beschrijvende diagnose en het kiezen van de juiste behandeling.

3. Waar kan ik extra op letten bij diagnostiek?

Voor het vaststellen van een psychische stoornis gelden bij mensen met zwakbegaafdheid of een lichte verstandelijke beperking dezelfde criteria als voor mensen met een gemiddelde of bovengemiddelde intelligentie. Afhankelijk van de complexiteit van de psychische stoornis(sen), de aard en ernst van de zwakbegaafdheid of lichte verstandelijke beperking en onderlinge interferentie kunnen psychische symptomen zich soms wel anders presenteren.

Bekijk de generieke module Psychische stoornissen en zwakbegaafdheid of een lichte verstandelijke beperking voor voorbeelden en adviezen bij de diagnostiek van psychische stoornissen bij deze doelgroep.

- Differentiëren tussen complexe emoties kan moeilijk zijn voor patiënten.
- Dwanghandelingen gaan niet altijd gepaard met (heldere) obsessieve gedachten.
- Patiënten kunnen het moeilijk vinden om tijdslijnen te benoemen (dus hoe lang iets al speelt of hoe vaak het voorkomt).
- Bij iemand met een psychotische stoornis kunnen wanen soms veel eenvoudiger of minder uitgesproken zijn. Daardoor kan je als behandelaar belangrijke klachten soms over het hoofd zien.

4. Kan ik reguliere zorg en behandeling bieden?

Ja. Voor de behandeling van psychische stoornissen bij mensen met zwakbegaafdheid of een lichte verstandelijke beperking gelden dezelfde zorgstandaarden en richtlijnen als voor mensen met een gemiddelde of bovengemiddelde intelligentie.

Voorwaarde is wel dat je rekening houdt met de cognitieve en adaptieve vaardigheden van de patiënt.

Geprotocolleerd maatwerk

Dit betekent dat naast het aanpassen van de communicatie en bejegening, er soms specifieke aanpassingen nodig zijn. Denk aan:

- het concretiseren en praktisch maken van opdrachten;
- het verkleinen van de behandelstappen;
- het inbouwen van extra herhaling;
- aandacht voor overdracht van de behandelkamer naar toepassing in de dagelijkse praktijk.

Schrijf je medicatie voor? Besteed aandacht aan de praktische aspecten van het gebruik van medicatie. Bij het starten van nieuwe medicatie is bijvoorbeeld laagdrempelig beschikbaar zijn voor vragen vaak beter dan het geven van veel informatie in één keer. Maak ook hier gebruik van het steunsysteem van de patiënt. En: 'Start low – go slow'.

Passende ondersteuning

Naast een goede behandeling kan passende ondersteuning of begeleiding een belangrijke voorwaarde zijn voor het slagen van de behandeling en het voorkomen van recidieven. Deze ondersteuning kan georganiseerd worden vanuit de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, maar ook vanuit de ggz. Neem hiervoor contact op met stichting MEE of het sociale wijkteam in de buurt.

Belangrijke links

- De generieke module Psychische stoornissen en zwakbegaafdheid (ZB) of lichte verstandelijke beperking (LVB) op www.ggzstandaarden.nl
- De factsheet Psychische stoornissen en zwakbegaafdheid of een lichte verstandelijke beperking
- Thuisarts.nl voor de publieksversie van de zorgstandaard.
- Steffie.nl op deze website worden moeilijke dingen op een makkelijke manier uitgelegd.
- Stichting MEE zet zich in voor mensen met een beperking en hun netwerk.